

z období Bernarda Věžníka (1651–1714) tvoří lákavou obálku publikace, ač je popisem bohužel uveden až uvnitř textu, nikoli např. v autorské tiráži. Stěžejní téma konce 18. a počátku 19. století tvoří hospodaření rodiny Chotků a vznik zámku Kačina na Novodvorskú. Jeho zakladateli, Janu Rudolfovi, se autoři věnují velmi podrobně. Změny ve vývoji krajiny přinesla 2. polovina 19. století (budování cukrovarů, pěstování cukrovky, naopak mizí víno a chmel), neméně výrazně se do tváře oblasti zapsala prvorepubliková pozemková reforma, kolektivizace, ale i polistopadové restituční a otázky nad chátrajícími objekty JZD.

Klíčovou kapitolou je vlastní zhodnocení a procentuální vyjádření změn v zastoupení jednotlivých krajinných prvků pomocí GIS, včetně úskalí, jež doprovází převod dat z archivních map. Zajímavou sondou je výzkum změn vodní složky krajiny, ze kterého mimo jiné vyplývá, že zachovalé hráze po dávno neexistujících rybnících jsou v současnosti důležitými prvky biologické diverzity a ekologické stability. Jistým překvapením ve studii k tématu krajiny může být rodokmen Věžníků, Chotků a Thunů. Jednoznačným kladem je úspěšné propojení obecných vývojových tendencí a fakt vztahujících se přímo k dané oblasti, interdisciplinární kolektiv autorů (byť o nich chybí alespoň základní informace) a doplňující texty mimo hlavní linii studie. Vlastní podrobnější zkoumání bohatě zastoupených map a plánů omezuje jinak uživatelsky přívětivý formát knihy. Publikace ukazuje na výhody spolupráce odborníků různých oborů bez nutné fragmentace společných výsledků a na další možnosti výzkumu vývoje kulturní krajiny.

Veronika Kucrová (FF UK, Praha)

Jaroslav David, SMRDOV, BREŽNĚVES A RYCHLONOŽKOVA ULICE. KAPITOLY Z MODERNÍ ČESKÉ TOPONYMIE. *Academia, Praha 2011. 333 s.–*

Před nedávnem jsem na stránkách tohoto časopisu referoval o knize Jaroslava Davida a Pavla Rouse *Neviditelní svědkové minulosti. Místní a pomístní jména na Vysočině* (Academia, 2006). Ve své recenzi jsem se pokusil poukázat na význam toponym pro etnologii či kulturní antropologii zejména s ohledem na často citovanou a provokativní práci Keitha Basso *Wisdom Sits in Places. Landscape and Language Among the Western Apache* (University of New Mexico Press, Albuquerque, NM 1996). V ní Basso chápe toponyma jako příběhy, skrze které se amorfni prostor přetváří v srozumitelná místa tvořící náš domov. Dříve recenzovaná kniha se zabývala především historickými místními a pomístními názvy v krajině Vysočiny. Z hlediska antropologie je tedy důležitá zejména jako historická sonda do myšlení a života lidí, kteří ony názvy vytvořili. Jen okrajově se věnovala nově vznikajícím a v běžném životě užívaným toponymům. Tuto mezeru se Jaroslav David pokusil částečně napravit ve své nejnovější knize.

Stejně jako předešlá kniha je ukotvena především v současné toponomastické teorii a analyzuje proměny české toponymické soustavy v průběhu 20. století se zvláštním přihlédnutím k honorifikačním jménům. Autor v jednotlivých kapitolách sleduje, jak se honorifikační motiv projevil v tvoření nových názvů a přejmenování názvů stávajících v souvislosti s významnými předěly v novodobé historii českých zemí – po vyhlášení samostatnosti v roce 1918, přes nacistickou okupaci až

po změny po roce 1948 v souvislosti s nástupem komunistů k moci. Velmi zajímavá je případová studie soutěže na pojmenování Havířova, která odhaluje nejen zákonitosti české toponymie, ale také z dnešního pohledu těžce pochopitelné nadšení pro budování socialismu. Zvláštní kapitoly jsou pak věnovány významu honorifikačního motivu v české urbanonymii a také reklamní funkci místních názvů.

Ačkoliv je kniha velmi zajímavá sama o sobě a nepochybně vyvolá četné reakce mezi jazykovědci, opět se domnívám, že má řadu přesahů k etnologii a antropologii. Jedním z nejvýznamnějších a zároveň nejvarovnějších zjištění knihy je, že přejmenovávání po roce 1918 a zejména po 2. světové válce nejvíce postihlo německá místní a pomístní jména. Tzv. degermanizace byla neuvěřitelně důsledná a ve značné míře naprosto přemazala historickou paměť toponym na značné části našeho území. České země tak byly „vyčištěny“ nejen fyzicky, ale i toponymicky. Jelikož soudobá teorie etnicity a nacionalismu je především příspěvkem antropologů (Barth, Gellner, Smith, Anderson, Geertz, Eriksen aj.), Davidova studie vybízí k zamyslení, zda by se také antropologové zabývající se etnicitou a nacionalismem neměli blíže zabývat toponymy jako nástroji vymezení etnických či národních hranic. Mnoho z oněch degermanizačních přejmenování totiž vůbec nevěšlo shora, nýbrž bylo výsledkem soustředěného tlaku místních obyvatel či nově příchozích. Ministerstvo vnitra – jak autor opakovaně dokládá přepisy rozhodnutí – naopak působilo jako konzervativní síla, která degermanizaci mnohdy bránila (a zabránila). Degermanizační snahy zdola vlastně dokládají význam toponym v interpretaci

světa a jednoznačně upozorňují na potřebu jejich systematictějšího studia v kontextu etnologie či antropologie.

Výše jsem zmínil, že recenzovaná kniha částečně zaplňuje některé mezery dřívější publikace. Nepochybně významně obohacuje a rozšiřuje naše znalosti oficiální toponymie 20. století a mechanismů (úředních, politických) jejího utváření. Poukazuje na význam honorifikace jako hlavního motivu tvorby nových místních jmen. Na místo intimní tradiční toponymie přichází v průběhu 20. století, a to nejen v českých zemích, v jistém smyslu sterilní politická krajina, v níž jména míst postrádají jakoukoliv souvislost s charakterem, významem či historií místa. Održení jména od místa, s nímž se pojí, umožnilo všem politickým režimům 20. století snadno manipulovat s toponymickou soustavou a využívat ji ke svému upevňování a legitimizaci. Platí to rovněž pro tzv. sametovou revoluci v roce 1989 a následně hromadné přejmenovávání nyní již ideologicky „zastaralých“ názvů názvy novými, ideologicky vhodnými. Nejen totalitní režimy, ale i režimy demokratické totiž využívají (či spíše zneužívají) toponymii ke své legitimizaci. Této zatím poslední vlně přejmenovávání se autor bohužel věnuje jen letmo, což představuje jistou mezeru, kterou snad vyplní v některé ze svých příštích publikací.

Další mezeru, a zároveň velkou příležitost pro antropologii spatřuji v absenci studií, které by analyzovaly žitou toponymii, tj. toponymii každodenního života, užívanou různými vrstvami společnosti. Domnívám se, že její analýza a konfrontace s oficiální toponymii by nepochybně přinesla ještě hlubší porozumění významu toponym v utváření sociálního světa a mohla by rovněž odhalit toponymickou

kontradiskurzy, kterými se obyčejní lidé brání ideologickým a mocenským projektům vládnoucích režimů, ať už jsou totalitní, či demokratické.

Přemysl Mácha (OU, Ostrava)

LIDOVÁ ARCHITEKTURA NA ÚZEMÍ MAS POŠUMAVÍ (*vedoucí redaktor Luboš Smolík*). *Vydala Místní akční skupina Pošumaví, z. s. p. o., Švihov [2011], 159 s.*–

Po sborníku Lidová architektura Klatovska z roku 1990 a třetím svazku Encyklopedie českých vesnic od Jana Pešty se objevuje další knižní počín věnující se lidové architektuře v jihozápadních Čechách. Recenzované dílo je jedním z výstupů projektu „Místní dědictví – bohatství, na které zapomínáme“. Projekt byl veden ve spolupráci s MAS Brána do Českého ráje a jeho výsledkem jsou dvě publikace a internetová databáze přístupná na stránkách www.mistnidedictviposumavi.cz a www.mistnidedictviceskyraj.cz.

Kniha představuje 50 lokalit – nemovitých památek – na území Místní akční skupiny Pošumaví. Její působnost je dána hranicemi katastrů zúčastněných obcí, hlavními centry jsou: Kdyně, Švihov, Klatovy, Měčín, Plánice, Kasejovice, Horažďovice, Hartmanice. Právě již v a priori vymezeném území vidím jeden z nedostatků knihy; toto území nemá historickou, geografickou ani etnografickou jednotu. Tento problém by se dal odstranit vnitřním členěním knihy, ovšem jednotlivé lokality jsou řazeny abecedně, takže mlýn ve Vracovu se ocitá vedle horského domu ve Zvíkově apod. Ostatně samotný výběh padesáti staveb není v textu zdůvodněn,

výrazně převažují hesla ze Švihovska. Každé jednotlivé památce – a je dobře, že se nejedná jen o chalupy, ale též o sýpky, kaple a boží muka – jsou věnovány přibližně 2 strany českého textu a 1 strana s anglickým a německým resumé. To vše je doplněno několika současnými i historickými fotografiemi.

Snahou autorů bylo, aby si široká veřejnost uvědomila hodnotu lidové architektury a vzala si z ní inspiraci a ponaučení. Nejedná se tedy primárně o odbornou práci. Text je ale přesto věnován spíše odborníkům, a to především svou popisností a nezáživným zpracováním. Škoda, dal se vyzdvihnout příběh jednotlivé stavby, zmínka o jejich majitelích apod. Popisy se týkají především exteriéru staveb, autoři se asi báli „vstoupit“ dovnitř, a ochudili se tím nepochoybně o možnost získat zajímavou fotografickou dokumentaci (a ubylo by i nepřesností v popisu). Logicky bezradné je datování každého objektu; kromě odvolávání se na dendrochronologický rozbor by bylo vhodné hledat informace též v archívních materiálech, zvláště když se na monografii podílel sedmičlenný kolektiv. Datace by se tak dala zpřesnit a rovněž by odpadla některá nesmyslná tvrzení (např. rychta v Nezdicích na Šumavě).

Grafická stránka knihy je zdařilá, škoda je, že se některé pohledy na budovy často opakují (Chlístov, s. 38, či Ostřetice, s. 86). Oživením by byly půdorysné plány, často zmiňované mapy stabilního katastru či letecké snímky. Vytknout je nutné absenci datace u současných, ale především historických snímků a místa jejich uložení.

Největší minus knihy, která chce popularizovat lidovou architekturu, nepředstavuje její obsah ani podoba, ale skutečnost, že titul